

**การดำเนินโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงในสมเด็จพระนาง
เจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าคา ตำบลโป่งน้ำร้อน
อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร**

**Implementation of Highland Agricultural Development Station
Project Under Her Majesty Queen Sirikit at Baanpakha,
Phongnamron Subdistrict, Klonglan District,
Kamphaeng Phet Province**

พิศชนก จ้าวกาเขียว¹ & ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา²

Pitchanok Ngao-kakhiao¹ & Siripong Ladavalaya Na Ayuthya²

Corresponding Author: Pitchanok_n@cmu.ac.th

Received: 22/04/68 Revised: 18/05/68 Accepted: 19/05/68

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งจากการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง การดำเนินโครงการพระราชดำริของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าคา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงาน และการเปิดโอกาสให้เกษตรกรใน

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹ Student, Master of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

² Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

พื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา (2) เพื่อศึกษาสาเหตุที่เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ ให้และไม่ให้ความร่วมมือในการยอมรับการปลูกพืชเศรษฐกิจที่โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ได้นำเข้าไปส่งเสริม และ (3) เพื่อหาแนวทางสร้างความร่วมมือระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินงานและเกษตรกรในพื้นที่ ตลอดจนให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกทางสังคม หรือจิตสาธารณะ ให้เกษตรกรมีความตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวม การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ หัวหน้าสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา หน่วยงานร่วมขับเคลื่อนโครงการฯ 9 ราย และสนทนากลุ่มย่อย กลุ่มผู้นำชุมชน และตัวแทนประชาชน จำนวน 15 ราย

ผลการศึกษาพบว่า ความร่วมมือระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงาน เป็นรูปแบบคณะกรรมการและคณะทำงาน รูปแบบลักษณะการทำงานร่วมกัน 2 ระดับ คือ ระดับการประสานงานและระดับการประสานความร่วมมือ สำหรับการร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านจำกัดอยู่ที่ผู้แทนชุมชน สาเหตุที่เกษตรกรยังปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากกว่าพืชเศรษฐกิจที่ภาครัฐเข้าไปสนับสนุนเพราะรูปแบบส่งเสริมไม่เหมาะสม ขาดการมีส่วนร่วม ความเข้าใจ ความเชื่อมั่น โครงสร้างพื้นฐานไม่เอื้ออำนวย และการสื่อสารไม่ชัดเจนระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชาวบ้าน สำหรับแนวทางการพัฒนา คือ สร้างความร่วมมือให้มากยิ่งขึ้น พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ และการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งเพื่อร่วมกันพัฒนาสู่ความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: โครงการพระราชดำริของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงบ้านป่าคา; ความร่วมมือ; การเข้ามีส่วนร่วม

Abstracts

This study investigates the “Highland Agricultural Development Station Project Under Her Majesty Queen Sirikit at Baanpakha, Phongnamron Subdistrict, Klonglan District, Kamphaeng Phet Province.” Objectives included analyzing inter-agency cooperation and farmer participation, exploring factors influencing farmers' adoption of promoted cash crops, and identifying strategies for enhanced collaboration and public awareness. A qualitative approach was employed, involving interviews with the station director and nine agencies, and focus groups with 15 community members. Findings indicate a two-tiered inter-agency collaborative structure and limited farmer engagement through representatives. Monocropping persists due to unsuitable promotion, lack of participation, trust deficits, inadequate infrastructure, and poor communication. Recommendations emphasize greater cooperation, infrastructural development, fostering public-mindedness, and strengthening government-community leadership engagement for sustainable development.

Keywords: Highland Agricultural Development Station Project at

Baanpakha; collaboration; participation

บทนำ

โครงการพระราชดำริโครงการแรก เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาชนบท โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อพัฒนา ถนน บรรเทาความแห้งแล้ง ให้กับประชาชน ได้รับการตอบสนองโดยหน่วยงานของรัฐบาลเข้ามาดำเนินการตามแนวพระราชดำริ นับว่า เป็นจุดเริ่มต้นของโครงการพระราชดำริอีกหลายโครงการตามมาในภายหลัง นอกจากนี้ ยังมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง เช่น โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ เป็นต้น ซึ่งโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ มีทั้งสิ้นจำนวน 18 แห่ง (สำนักงาน กปร., มปป.)

จังหวัดกำแพงเพชร เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีชุมชนอาศัยอยู่บริเวณบ้านป่าคา บ้านป่าหมาก และบ้านโล๊ะโคะ จังหวัดกำแพงเพชร เป็นพื้นที่มีปัญหาทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านที่มีเส้นทางเข้า-ออกเพียงเส้นทางเดียว ทำให้การขนส่งและการติดต่อสื่อสารเป็นไปด้วยความยากลำบาก ราษฎรในพื้นที่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง และเผ่าปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรในลักษณะของการหมุนเวียนใช้พื้นที่ ถึงแม้จะมีการดูแลรักษาพื้นที่ป่าโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นอย่างดี แต่การบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตรเพิ่มขึ้นทุกปี รวมถึงเรื่องการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่เกินความจำเป็น และขาดความรู้ ทำให้ความขัดแย้งระหว่าง

เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน นอกจากนี้ ในพื้นที่ยังมีปัญหาเสียดิจจากการลักลอบนำเข้ามายาจำหน่ายจากจังหวัดตากที่มีแนวเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงปัญหาการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และมีแนวโน้มรุนแรงจนถึงขั้นทำร้ายเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้าเสียชีวิต 1 ราย ดังนั้น เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2551 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ทรงเล็งเห็นปัญหาดังกล่าว จึงมีพระราชดำริให้มีการจัดตั้งโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ บ้านป่าคา ขึ้น ณ บ้านป่าคา หมู่ที่ ๘ ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอกลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร และพระราชทานแนวพระราชดำริ แนวทางดำเนินงานโครงการฯ เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้โดยมุ่งส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร ยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ ตลอดจนสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้... โดยได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 เป็นต้นมา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นในการสนองพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ใน 3 เรื่องหลัก ๆ ด้วยกัน คือ 1) เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ โดยมุ่งส่งเสริมอาชีพการเกษตรให้กับราษฎรในพื้นที่ 2) ยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่ให้ดีขึ้น และ 3) สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม ให้กับราษฎรชาวไทยภูเขา บ้านป่าคา บ้านโล๊ะโคะ และบ้านป่าหมาก โดยช่วงเริ่มต้นของดำเนินโครงการมีส่วนราชการ/หน่วยงานร่วมดำเนินการ 12 หน่วยงาน ปัจจุบันมีส่วนราชการ/หน่วยงานร่วมดำเนินการ 37 หน่วยงาน ปฏิบัติงานภายใต้ภารกิจของตนเอง ในส่วนของการปลูกพืช มีการส่งเสริมให้น้ำอะโวคาโด เงาะ กาแฟ แมคคาเดเมีย มาปลูกแทนพืชเชิงเดี่ยว เพื่อลดการบุกรุกป่า มีการให้ความรู้ในการปลูกพืช การประกอบอาชีพต่าง ๆ ในด้านของการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม มีส่วนราชการ/หน่วยงานเข้าไปอบรมให้ความรู้ มีการป้องกันการบุกรุก โดยการทำสำมะโนการเกษตร ระบุพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่อย่างชัดเจน เพื่อลดการบุกรุกป่า ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชที่ใช้พื้นที่น้อยแต่เพิ่มมูลค่าผลผลิต ทำให้มีการส่งคืนพื้นที่ป่าเพื่อฟื้นฟู แสดงให้เห็นถึงบริบทของการพัฒนาที่สร้างให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าต้นน้ำได้อย่างยั่งยืน (สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา, 2562)

แต่ทั้งนี้ ถึงแม้จะมีการส่งเสริมการนำพืชเศรษฐกิจ เช่น อะโวคาโด เงาะ กาแฟ แมคคาเดเมีย เข้าไปส่งเสริมให้เกษตรกรปลูก แต่ข้อมูลกลับพบว่าเกษตรกรในพื้นที่ดำเนินโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จำนวน 3,671.25 ไร่ และมันสำปะหลัง จำนวน 807 ไร่ ทั้งที่เป็นพื้นที่ที่เป็นภูเขาไม่เหมาะกับการปลูกพืชดังกล่าว อีกทั้งยังมีการใช้สารเคมีที่มีส่วนในการทำลายหน้าดิน และเกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพิ่มขึ้น ซึ่งขัดต่อหลักการของการก่อตั้งสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงบ้านป่าคา ในขณะที่พืชเศรษฐกิจต่างๆ ที่โครงการฯ ส่งเสริม ทั้งกาแฟ อะโวคาโด แมคคาเดเมีย และอื่น ๆ กลับมีผู้ปลูกน้อย ซึ่งอาจเกิดมาจากหลายสาเหตุ เช่น พืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มีระยะการปลูกและเก็บเกี่ยวที่รวดเร็ว เพียง 3 เดือน สามารถส่งขายและสร้างรายได้อย่างรวดเร็ว ขณะที่ไม้ผลต้องใช้ระยะเวลานานนับปี และต้องหาลาด หรืออาจเกิดจากการที่ภาครัฐไม่ได้มีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดทำกิจกรรม และจัดสรรงบประมาณเข้าไปสนับสนุนไม่ต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนต้องหันกลับไปดำเนินการเช่นที่เคยทำกันมา เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา การดำเนินโครงการพระราชดำริของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอ

คลองลาน บ้านป่าคา หมู่ที่ 8 บ้านโละโคะ หมู่ที่ 10 และบ้านป่าหมาก หมู่ที่ 26 ตำบลโกสัมพี อำเภอกอสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร ในการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร การยกระดับคุณภาพชีวิต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูสภาพป่า ว่ามีส่วนราชการ/หน่วยงานใดบ้างที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการดังกล่าว และมีรูปแบบการดำเนินงานอย่างไร ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ อย่างไร รวมถึงวิเคราะห์หาสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรในพื้นที่โครงการยอมรับและไม่ให้ความร่วมมือเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกพืชเศรษฐกิจที่โครงการฯ ส่งเสริมให้ปลูกแทนพืชเชิงเดี่ยว ตลอดจนสำรวจหาแนวทางสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และเกษตรกรในพื้นที่ การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกทางสังคม หรือจิตสาธารณะ ให้เกิดขึ้นกับเกษตรกร เพื่อมีความตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวม ยอมรับ และพร้อมเข้ามามีส่วนร่วม ในโครงการอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยการศึกษานี้จะทำการศึกษาการดำเนินโครงการตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2561 ถึงปี พ.ศ. 2566

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจส่วนราชการ/หน่วยงานที่เข้ามาร่วมดำเนินงาน ตลอดจนวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงาน และการเปิดโอกาสให้เกษตรกรในพื้นที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา
2. เพื่อศึกษาสาเหตุที่เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ ให้และไม่ให้ความร่วมมือในการยอมรับการปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่

สูงฯ บ้านป่าคา ได้นำเข้าไปส่งเสริมให้เพาะปลูกแทนพืชเชิงเดี่ยว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการฯ

3. เพื่อศึกษาหาแนวทางสร้างความร่วมมือระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินงานและเกษตรกรในพื้นที่ ตลอดจน การให้ความรู้สร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกทางสังคม หรือจิตสาธารณะ ให้เกิดขึ้นกับเกษตรกรเพื่อมีความตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมเพื่อให้เกิดการยอมรับในการปลูกพืชเศรษฐกิจแทนพืชเชิงเดี่ยว ตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้นำมาจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงเอกสารบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ประกอบด้วย 3 ภาคส่วน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงและหลักเกณฑ์ ดังนี้ ได้แก่ 1) หัวหน้าสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา 1 ราย ซึ่งคัดเลือกเพราะเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลัก 2. ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่เข้าไปดำเนินงานโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา 9 ราย คัดเลือกจากหน่วยงานที่มีการเข้าไปดำเนินงานในพื้นที่เป็นประจำ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน และตัวแทนเกษตรกรผู้ใหญ่บ้านหรือตัวแทน จาก บ้านโล๊ะโคะ บ้านป่าหมาก และบ้านป่าคา ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ 2 คน และไม่เข้า

ร่วมโครงการฯ 2 คน ที่ยินดีให้ข้อมูล รวมหมู่บ้านละ 5 คน ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน
จำนวน 15 คน

ผู้ศึกษาได้กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
ทั้งในรูปแบบการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการจัดสนทนา
กลุ่มย่อย ตัวแทนเกษตรกร ผู้ใหญ่บ้านหรือตัวแทน โดยผู้ให้ข้อมูลต้องมีความ
พร้อมและยินดีเปิดเผยข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบ
สัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง โดยอ้างอิงตามแนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้อง
กรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบประเด็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และ
การสนทนากลุ่มย่อย โดยใช้คำถามปลายเปิด ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้าง
ข้อสรุปแบบอุปนัยและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก คัดเลือก
กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) และสืบค้นจากเอกสาร จาก
กรณีศึกษาโดยนำข้อมูลมาตรวจสอบซึ่งกันและกัน ทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ
และมีความครอบคลุมต่อบริบทที่ต้องการศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการกำหนดกรอบคิดในการศึกษา ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี
และเอกสาร/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาการดำเนิน
โครงการพระราชดำริของสถาบันพัฒนาการเกษตรที่สูงในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าคา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัด
กำแพงเพชร ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

การดำเนินโครงการสถาบันพัฒนาการเกษตรที่สูงในสมเด็จพระนางเจ้า
สิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าคา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัด

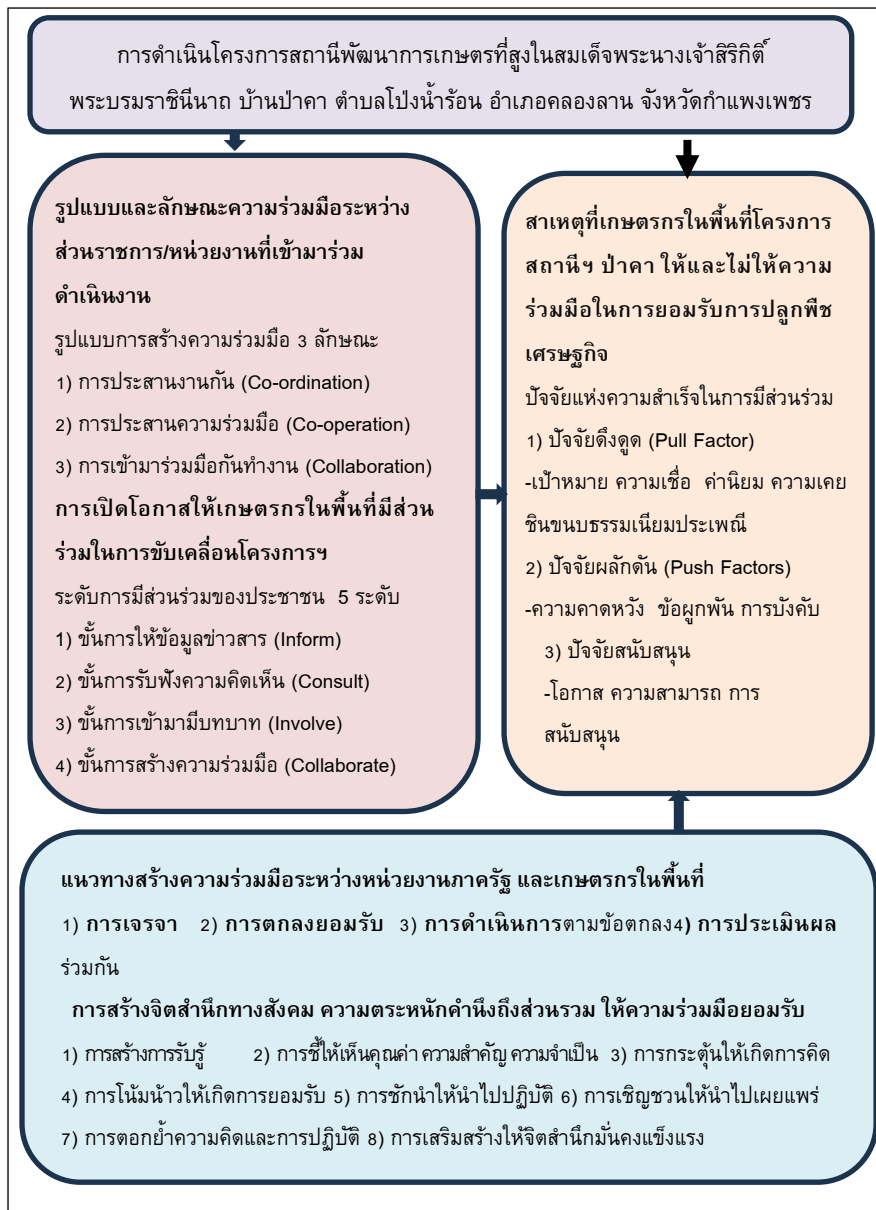

กำแพงเพชร เริ่มศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือ ส่วนราชการ/หน่วยงาน ที่มีโครงการ/กิจกรรมที่เข้าไปขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ และประชาชนในพื้นที่โดยจะเป็นเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่โครงการฯ โดยจะเริ่มศึกษาจากรูปแบบและลักษณะความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ซึ่งจะนำเอารูปแบบการสร้างความร่วมมือ 3 ลักษณะ ของวสันต์ เหลือประพัสร์ (2555) ได้แก่ 1) การประสานงานกัน (Co-ordination) 2) การประสานความร่วมมือ (Co-operation) และ 3) การเข้ามาร่วมมือกันทำงาน (Collaboration) มาเป็นกรอบในการอธิบายในการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ และศึกษาว่าหน่วยงานภาครัฐมีการเปิดโอกาสให้เกษตรกรในพื้นที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการฯ อย่างไร โดยจะนำเอาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) International Association for Public Participation (มปป., อ้างใน อรรถัย กักผล, 2552) จำนวน 5 ระดับ 1) ขั้นการให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) 2) ขั้นการรับฟังความคิดเห็น (Consult) 3) ขั้นการเข้ามามีบทบาท (Involve) 4) ขั้นการสร้างความร่วมมือ (Collaborate) 5) ขั้นการเสริมพลังอำนาจ (Empower) มาเป็นกรอบการศึกษาควบคู่กับการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาจะดำเนินการศึกษาสาเหตุที่เกษตรกรในพื้นที่โครงการสถานีฯ ป่าคา ให้และไม่ให้ความร่วมมือในการยอมรับการปลูกพืชเศรษฐกิจที่โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ได้นำเข้าไปส่งเสริมให้เพาะปลูกแทนพืชเชิงเดี่ยว โดยนำเอาปัจจัยแห่งความสำเร็จกระบวนการมีส่วนร่วม จำนวน 3 ปัจจัย W. Reeder (1973, อ้างถึงใน วิมานทอง ชีพสุกใส, 2565) ได้แก่ 1) ปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) ประกอบด้วย เป้าหมาย (Goal) ความเชื่อ (Belief) ค่านิยม (Value) ความเคยชิน และขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and customs) 2) ปัจจัยผลักดัน (Push

Factors) ประกอบด้วย ความคาดหวัง (Expectations) ข้อผูกพัน (Commitments) การบังคับ (Force) และ 3) ปัจจัยสนับสนุน ประกอบด้วย โอกาส (Opportunity) ความสามารถ (Ability) การสนับสนุน (Support) มาเป็นกรอบในการศึกษาเพื่อหาทราบสาเหตุว่าเหตุใดเมื่อหน่วยงานภาครัฐได้มีการสนับสนุนการปลูกพืชเศรษฐกิจแล้วเกษตรกรยังกลับไปปลูกพืชเชิงเดี่ยวอีก พร้อมทั้งศึกษาว่าเกิดความผิดพลาดจากขั้นตอนไหนซึ่งจะศึกษาควบคู่ไปกับรูปแบบการมีส่วนร่วมเนื่องจากรูปแบบการมีส่วนร่วมก็ส่งผลต่อสาเหตุของการไม่ให้ความร่วมมือในการปลูกพืชเศรษฐกิจ

สุดท้าย เมื่อผู้ศึกษาศึกษาารูปแบบการมีส่วนร่วมและสาเหตุของการกลับไปปลูกพืชเชิงเดี่ยวแล้ว ผู้ศึกษาจะได้กำหนด แนวทางสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และเกษตรกรในพื้นที่ การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกทางสังคม หรือจิตสาธารณะ ให้เกิดขึ้นกับเกษตรกรเพื่อมีความตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมให้มีความร่วมมือในการเพื่อให้เกิดการยอมรับและพร้อมเข้ามามีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการความร่วมมือ 4 ขั้นตอนของ Peter Smith Ring และ Andrew H. Van De Ven (2553, อ้างถึงใน วิลัยลักษณ์ สุใสวิ นานนท์, 2558) ได้แก่ 1) การเจรจา 2) การตกลงยอมรับ 3) การดำเนินการ และ 4) การประเมินผล ในการกำหนดแนวทางการสร้างความร่วมมือหน่วยงานภาครัฐ และเกษตรกรในพื้นที่เพื่อให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สามารถแก้ไขปัญหาความต้องการของประชาชนในพื้นที่ให้สามารถลดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายที่ดินทำกินของเกษตรกร สร้างความตระหนักรู้และจิตสาธารณะให้กับเกษตรกรในการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนต่อไป ผู้วิจัยได้สรุปในรูปแบบของแผนภาพ ดังนี้

ผลการวิจัย

1. ความร่วมมือระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา รูปแบบและลักษณะความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงาน และการเปิดโอกาสให้เกษตรกรในพื้นที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา

จากการสัมภาษณ์หน่วยงานรับผิดชอบหลัก และหน่วยงานร่วมขับเคลื่อนโครงการฯ 9 หน่วยงาน ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม สามารถสรุปได้ ดังนี้ การขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา มีส่วนราชการ/หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินงานในปัจจุบัน 37 หน่วยงาน โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสนับสนุนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าคา เป็นผู้รับผิดชอบหลัก มีผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร เป็นประธาน รองผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร ส่วนราชการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นคณะกรรมการ และมีหัวหน้าสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา เป็นคณะกรรมการและเลขานุการ การดำเนินงานอาศัยองค์ความรู้จากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ให้ความรู้ในเรื่องของพืช สถานีพัฒนาที่ดินให้ความรู้ในเรื่องของดิน ปุ๋ย สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม สำนักงานสาธารณสุข ให้ความรู้ในเรื่องของการวางแผนครอบครัว การตรวจสารพิษในเลือด เป็นต้น

รูปแบบ ลักษณะการทำงาน พบว่า มีการทำงานร่วมกันใน 2 ระดับ ดังนี้ ระดับการประสานงาน (Co-ordination) การดำเนินงานร่วมกันระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงาน มีการใช้รูปแบบการประสานงานเป็นหลัก การประสานงาน

ระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงานการ และประชาชนในพื้นที่ โดยลักษณะการทำงาน

1) การประสานงานเพื่อกำหนดกรอบงานและภารกิจ มีหัวหน้าสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานทั้งส่วนราชการ/หน่วยงานภายใต้คณะกรรมการ และหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นต้น โดยมีคณะทำงานของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ซึ่งอยู่ภายใต้คณะกรรมการขับเคลื่อนฯ เป็นผู้ปฏิบัติการ 2) ประสานเพื่อรับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับจังหวัดและอำเภอ แต่ละหน่วยงานจะเสนอแผนงานโครงการที่เป็นภารกิจต้องเข้าไปดำเนินการในพื้นที่สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา เพื่อประสานการใช้งบประมาณจาก 2 แหล่งหลัก ๆ คือ 1) งบประมาณของกระทรวง กรม ที่ส่วนราชการ/หน่วยงานสังกัด และ 2) งบประมาณของจังหวัด แต่ละหน่วยงานจะใช้ทรัพยากร เช่น บุคลากร เครื่องมือ ของส่วนราชการ/หน่วยงานเข้าไปสนับสนุนการทำภารกิจของตน โดยสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา มีการจัดสรรพื้นที่บางส่วนให้เป็นสถานที่ปฏิบัติงานของส่วนราชการหน่วยงานเหล่านั้น

ระดับการประสานความร่วมมือ (Co-operation) การขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา หัวหน้าสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา เป็นหน่วยงานหลัก มีการทำงานร่วมกับของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และกลุ่มประชาชนในพื้นที่ โดยมีการประสานความร่วมมือในหลายระดับ โดยมีลักษณะการทำงานในหลายรูปแบบ ตั้งแต่ ความร่วมมือผ่านการประชุมจัดทำโครงการและวางแผนร่วมกัน มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยมีสำนักงานจังหวัดกำแพงเพชรเป็นแกนหลัก เพื่อระดมความคิดเห็นจากสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา จากส่วนราชการ/หน่วยงาน และผู้แทนชาวบ้าน และให้ส่วนราชการ/หน่วยงานต่าง ๆ เสนอแผนงานโครงการที่เกี่ยวข้อง

กับการกิจของหน่วยงานและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งสถานี่พัฒนาการเกษตรที่สูงๆ บ้านป่าคา ใช้งบประมาณในส่วนของกระทรวง กรม ของส่วนราชการ/หน่วยงานเอง และในส่วนของงบประมาณจังหวัด มีการเขียนโครงการเพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโครงการ กิจกรรมที่มีการระดมความเห็นร่วมกัน มีการแบ่งปันงบประมาณของแต่ละหน่วยงานหรือกระทรวงผ่านสำนักงานจังหวัดกำแพงเพชร เช่น โครงการจัดตั้งสถานี่สำหรับดำเนินกิจกรรม จัดตั้งเป็นสถานี่ หรือแปลงสาธิต แปลงเรียนรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการใช้เครื่องมือเครื่องจักร เช่น รถไถของสถานี่พัฒนาที่ดินกำแพงเพชร ที่ตั้งไว้บนสถานี่พัฒนาการเกษตรที่สูงๆ ให้ส่วนราชการ/หน่วยงาน หรือชาวบ้านได้ยืมใช้ประโยชน์

2. การเปิดโอกาสให้เกษตรกร/ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการสถานี่พัฒนาการเกษตรที่สูงๆ บ้านป่าคา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มชาวบ้าน ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้เกษตรกร/ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการฯสามารถ สรุปได้ ดังนี้

1) *ขั้นการให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform)* ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ได้ให้ข้อมูลว่า ในช่วงแรกภาครัฐจะเป็นนำโครงการ กิจกรรมที่ต้องการทำไปให้ชาวบ้านดำเนินการ เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่พบว่าไม่ได้รับการยอมรับ จึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการ โดยทุกครั้งจะมีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รับทราบ และเชิญชวนให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วม เช่น ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 มีโครงการเข้าไปดำเนินงาน เช่น กิจกรรมส่งเสริมการเลี้ยงผึ้งโพลง และชันโรง มีชาวบ้านสนใจเป็นจำนวนมาก เพราะไม่ต้องใช้อุปกรณ์มากและดำเนินการง่าย ทำได้ในสวนของ

ชาวบ้าน และยังช่วยเพิ่มรายได้นอกฤดูเก็บเกี่ยวได้ด้วย ขณะที่ ผู้นำชุมชนและผู้แทนประชาชน ได้ให้ข้อมูลว่า ทุกครั้งที่จะมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการ ทางสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ จะมีการประชาสัมพันธ์โครงการที่จะเข้ามาสนับสนุนในพื้นที่ โดยใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์ ผ่านทางผู้นำชุมชนได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านให้ไปกระจายข่าวสารต่อเพื่อบอกกล่าวและรับสมัครชาวบ้าน เกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการ โดยมีการบอกล่วงหน้า เช่น ส่งเสริมการปลูกกาแฟ การปลูกอะโวคาโด การแจกเมล็ดพันธุ์กาแฟ การแจกก้ามไม้ต่าง ๆ สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา จะเข้ามาแจกก้ามไม้ในพื้นที่ มีการสาธิตการปลูก ให้ความรู้เรื่องการปลูกพืชดังกล่าวด้วย

2) *ขั้นการรับฟังความคิดเห็น (Consult)* สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา และหน่วยงานร่วมขับเคลื่อนโครงการ มีการรับฟังความคิดเห็นของเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่ เพื่อรับฟังสภาพปัญหาความต้องการ ก่อนที่จะมีการกำหนดกิจกรรมหรือโครงการ เพื่อนำเข้าไปสนับสนุนในพื้นที่ โดยสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา และหน่วยงานร่วมขับเคลื่อนโครงการฯ จะนำข้อเสนอดังกล่าว ไปจัดทำกิจกรรมหรือโครงการ เสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัด หรืองบประมาณ กรมต่อไป

อย่างไรก็ตาม การรับฟังความคิดเห็น เป็นการรับฟังความคิดเห็นผ่านผู้นำชุมชน คือผู้ใหญ่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้รับฟังความคิดเห็นจากเกษตรกรหรือประชาชนทั้งหมดในพื้นที่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต้องไปทำการเพาะปลูกเก็บเกี่ยว ไม่มีเวลายามานั่งรับฟังความคิดเห็นหรือสะท้อนความต้องการให้หน่วยงานที่ร่วมขับเคลื่อนได้ โดยส่วนใหญ่มีความต้องการพื้นฐาน เช่น โครงสร้างพื้นฐาน ปัจจัยการผลิต เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐ รับผิดชอบดำเนินการต่อไป

3) *ขั้นการเข้ามามีบทบาท (Involve)* พบว่า ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่บทบาทในฐานะที่เป็นตัวแทนชาวบ้านที่เข้าไปเป็นคณะทำงานของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา และเป็นเป็นผู้ประสานระหว่างหน่วยงานกับชาวบ้าน และนำปัญหาความต้องการของชาวบ้านไปสะท้อนให้กับสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ มีหลายหน่วยงานที่นำเอาข้อเสนอแนะของชาวบ้านไปทำเป็นโครงการ กิจกรรมเข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ ดังนั้น บทบาทของชาวบ้านในการเสนอโครงการมีไม่มาก โครงการ กิจกรรมส่วนใหญ่ภาครัฐจะเป็นผู้เสนอเข้ามาเพื่อนำมาดำเนินงานในพื้นที่ ผ่านการรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทน ส่วนมากไม่ใช่สิ่งที่ชาวบ้านต้องการ

4) *ขั้นการสร้างความร่วมมือ (Collaborate)* ในขั้นของการสร้างความร่วมมือ ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคาจากชาวบ้านในพื้นที่เป็นไปในลักษณะการมีส่วนร่วมผ่านตัวแทนเท่านั้น ไม่มีส่วนร่วมโดยตรง ตั้งแต่การให้ข่าวสารข้อมูล การรับฟังความคิดเห็นจะรับฟังจากผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะทำงานขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ร่วมกับสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ จะใช้เวทีนี้การรับฟังปัญหาที่ผู้ใหญ่บ้านได้รับฟังปัญหาจากชาวบ้านมาเสนอ และผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เข้ามาร่วมขับเคลื่อนถึงความเหมาะสมของพื้นที่ ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เท่านั้น

5) *ขั้นการเสริมพลังอำนาจ (Empower)* ในการดำเนินโครงการยังไม่การให้อำนาจกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน แม้ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ไปรับฟังความคิดเห็น ความต้องการของชาวบ้านไปนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เช่น ชาวบ้านต้องการปุ๋ย จะประสานสถานีพัฒนาที่ดินกำแพงเพชร ไปติดกิจกรรม และเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ หรือชาวบ้านต้องการความรู้ในเรื่องของ โรคพืช จะประสานสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร เข้ามาทำกิจกรรม ซึ่งหน่วยงานเหล่านั้นก็จะเป็นคณะทำงานร่วมกันอยู่แล้ว เมื่อได้รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของชาวบ้านผ่านผู้ใหญ่บ้าน แล้วจะนำไปปรับโครงการกิจกรรม และ อยู่ในขั้นของการเสนอแนะ เท่านั้น

3. สาเหตุที่เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ ให้และไม่ให้ความร่วมมือในการ ยอมรับการปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ได้นำเข้าไปส่งเสริมให้เพาะปลูกแทนพืชเชิงเดี่ยว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ โครงการฯ

ที่ผ่านมาสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ได้เข้าไปส่งเสริมให้ เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจแทนพืชเชิงเดี่ยว ไม่ค่อยได้รับการยอมรับและให้ความ ร่วมมือ มีผลมาจากกระบวนการจัดการการมีส่วนร่วมยังไม่ได้มีดำเนินการอย่าง ถูกต้องครบถ้วนตามขั้นตอน ดังนี้

1. การเปิดโอกาสให้ เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ เข้ามารับฟังคำชี้แจง ถึงกิจกรรม โครงการต้องการส่งเสริมตั้งแต่ก่อนเริ่มดำเนินการ หรือจัดทำกิจกรรม ใด ๆ ขึ้นมา ด้วยการให้ทุกคนในชุมชนที่สนใจได้มาร่วมแสดงความคิดเห็นอย่าง เต็มที่ น่าจะเกิดความเข้าใจและการยอมรับมากขึ้น แต่ที่ผ่านมา การเข้าไป ส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนจากการปลูกข้าวโพดมาปลูกพืชเศรษฐกิจด้วย สนับสนุนกล้าไม้ เช่น กาแฟ อะโวคาโด ที่ผ่านมา สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา และหน่วยงานร่วมสนับสนุนได้เข้ามาให้ข้อมูลกับชาวบ้าน ผ่านเวที ประชาคมของหมู่บ้าน เพื่อชี้แจงกิจกรรม โครงการที่หน่วยงานได้คิดมาแล้ว มา แจกให้ชาวบ้านทดลองปลูก มีการชี้แจงและมีแปลงสาธิตให้ชาวบ้านไปศึกษาได้

แต่ชาวบ้านสนใจน้อยมาก ทำให้ส่วนใหญ่ไม่ประสบผลสำเร็จ แต่ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับความสนใจของชาวบ้านเองด้วย เช่น บางรายเมื่อได้รับกลัมาจากสถานีฯ ได้นำไปปลูกในพื้นที่บางส่วน ที่เหลือปลูกข้าวโพดควบคู่ไปด้วย ปัจจุบันสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้ว ขายได้ มีการขยายพันธุ์ไปเรื่อย ๆ สาเหตุที่สำเร็จส่วนหนึ่งมาจากได้ไปดูแปลงสาธิตของสถานีที่จัดทำไว้ให้ศึกษา อย่างไรก็ตามสาเหตุที่สำคัญ มาจากการที่ชาวบ้านไม่ได้มีโอกาสเข้าไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับหน่วยงานรัฐอย่างจริงจัง ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการเข้าไปคิดโครงการ แต่รอให้หน่วยงานภาครัฐนำโครงการเข้ามาเสนอให้ และแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านทราบเท่านั้น

2. การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ได้เข้าร่วมในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ เพื่อเป็นการสร้างการมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสให้เกษตรกร ผู้นำชุมชน ในพื้นที่โครงการฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ ระยะเวลา ในการจัดกิจกรรม เช่น โครงการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟ อะโวคาโด แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง เพื่อเป็นทางเลือกให้กับเกษตรกร และให้เกษตรกรมีความรู้สึกว่าเป็นโครงการที่ชาวบ้านร่วมคิดขึ้นมา ไม่ใช่โครงการที่รัฐคิดและสั่งให้ทำ

3. การแสดงให้เห็นถึงความจริงใจ เปิดเผย ให้เกียรติ เกษตรกร ผู้นำชุมชน ในพื้นที่โครงการฯ เช่น มีการประชาสัมพันธ์ พูดคุย ชี้แจง เพื่อให้ข้อมูลถูกต้องกับประชาชนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง อธิบายกระบวนการ กิจกรรมที่จะทำการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น มีการรับฟังข้อมูลสภาพปัญหา ความคิดเห็น ก่อนตัดสินใจของโครงการฯ

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าหน่วยงานหลัก และหน่วยงานร่วมขับเคลื่อนโครงการฯ มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ เห็นด้วยว่าการแสดงให้เห็นถึงความจริงใจ ทำอย่างเปิดเผย ให้เกียรติกับเกษตรกร ผู้นำชุมชนในพื้นที่โครงการฯ ส่งผลต่อการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านปาคา เนื่องจากที่ผ่านมาทั้งหน่วยงานหลักและหน่วยงานร่วมสนับสนุนได้เข้ามาให้ความรู้ มาพูดคุยกับชาวบ้านแต่ไม่ทั่วถึงทุกคน อย่างไรก็ตาม การที่ชาวบ้านที่นำกล้าไม้ของสถานีฯ ไปปลูก แล้วไม่ประสบความสำเร็จส่วนหนึ่งมาจากตัวชาวบ้านเองที่ไม่เข้าใจวิธีการในการปลูก อีกส่วนหนึ่งมาจากทางสถานีฯ และหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ได้เข้ามาติดตามงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ครบกระบวนการ เช่น ไม่มีตลาดรองรับ ก็เป็นเหตุให้ชาวบ้านต้องกลับไปปลูกพืชที่มีตลาดรองรับและคุ้นชินเหมือนเดิม รวมถึงปัญหาอื่น ๆ เช่น ด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เอื้ออำนวย ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำ ถนน การไม่สะดวกไปศึกษาแปลงสาธิตซึ่งอยู่ไกลจากพื้นที่ชาวบ้าน ปัจจุบันมีหมู่บ้านเดียวที่ปลูกเพราะมีตลาดขายได้ บางหมู่บ้านไม่ได้ปลูกเพราะน้ำไม่พอ จึงมีความต้องการแหล่งน้ำ และถนน อย่างไรก็ตาม หมู่บ้านโละโคะ มีกิจกรรมที่สถานีฯ และหน่วยงาน เข้าไปจัดกิจกรรมให้ตลอด แต่มีชาวบ้านส่วนน้อยที่ได้เข้าไปรับฟังบรรยาย สาธิต วิธีการต่าง ๆ ในการปลูกพืชเศรษฐกิจ หรือกิจกรรมอื่น ๆ ทำให้ไม่มีความรู้ไม่เข้าใจ เพราะปลูกไม่ถูกวิธีทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ

4. การกำหนดให้แต่ละหมู่บ้านมีโอกาสเลือกทำกิจกรรม เช่น การส่งเสริมการปลูกพืช โดยการนำอะโวคาโด เงาะ กาแฟ แมคคาเดเมีย มาให้ปลูกแทนพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ได้ ตามความเชื่อ ความหวัง โอกาส ความสามารถ โดยการพูดคุยตัดสินใจร่วมกันทั้งที่เป็นทางการ

และไม่เป็นทางการ และเพื่อสร้างความร่วมมือและการยอมรับ จากเกษตรกร ผู้นำชุมชน ในชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเห็นว่า การกำหนดให้แต่ละหมู่บ้านได้มีโอกาสเลือกทำกิจกรรม จะทำให้ชาวบ้านกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม เพราะเป็นสิ่งที่ตนเองต้องการและคิดขึ้นมา การที่หน่วยงานรัฐเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมที่เหมือน ๆ กัน ก็อาจจะทำให้ชาวบ้านบางกลุ่ม บางหมู่บ้านมองไม่เห็นประโยชน์เพราะพื้นที่ไม่เหมาะสม แต่การเข้ามาสนับสนุนของสถานีวิพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา และหน่วยงานภาครัฐที่ผ่านมา มีรูปแบบลักษณะเหมือนกันทุกหมู่บ้าน ไม่ได้กำหนดว่าหมู่บ้านไหนควรทำกิจกรรมอะไร ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่จะนำกิจกรรมเข้ามาสนับสนุน บางกิจกรรมเหมาะสม เช่น การปลูกกาแฟ เหมาะสมกับบ้านโล๊ะโคะ แต่บ้านป่าหมากขาดแคลนน้ำ ปลูกพืชได้เฉพาะข้าวโพด มันสำปะหลัง แต่กาแฟ อะโวคาโด หรือทุเรียน ต้องใช้น้ำ นอกจากนี้ ไม่มีการแนะนำเรื่องการตลาด แม้ทางสถานีฯ กับหน่วยงานที่ส่งเสริมจะมีการเรียกไปประชุม ถามความเห็น แต่กิจกรรมที่ออกมาจะเหมือนกัน ทำให้ชาวบ้านมองไม่เห็นประโยชน์ ดังนั้น จึงเสนอแนะให้สถานีฯ กับหน่วยงานอื่น ๆ ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมของพื้นที่ที่จะเข้ามาสนับสนุนให้ชาวบ้านและเกษตรกร ต้องให้ชาวบ้านและเกษตรกรมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นมากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยการบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้ง 4 ขั้นตอน เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้การขับเคลื่อนสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ในด้านการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น อะโวคาโด กาแฟ แมคคาเดเมีย ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะไม่ได้ดำเนินงานตามขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอน แต่ทั้งนี้ ทางหน่วยงานภาครัฐก็พร้อมที่จะนำขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอน เข้าไปปรับใช้ในการดำเนินงานขับเคลื่อน

พัฒนาการเกษตรที่สูงๆ บ้านป่าคา ให้มากขึ้นเพื่อส่งเสริมชาวบ้านให้หันมาปลูกพืชเศรษฐกิจแทนพืชเชิงเดี่ยว

4. แนวทางสร้างความร่วมมือระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงานที่เข้ามาร่วมดำเนินงานและเกษตรกรในพื้นที่ การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกทางสังคม หรือจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นกับเกษตรกรเพื่อมีความตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวม ให้ความร่วมมือ การยอมรับในการปลูกพืชเศรษฐกิจแทนพืชเชิงเดี่ยว ตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ

จากการสัมภาษณ์หน่วยงานรับผิดชอบหลัก หน่วยงานร่วมขับเคลื่อนโครงการฯ จำนวน 9 หน่วยงาน และกลุ่มผู้นำชุมชนและตัวแทนประชาชน เห็นด้วยกับแนวทางตามหลักการพัฒนา ดังนี้

(1) การใช้วิธีการกระตุ้นให้คิดหาวิถีทางช่วยตนเอง ฟังตนเอง ให้อิสระทั้งทางความคิดและการกระทำ ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ได้คิดตัดสินใจ ลงมือทำ บนพื้นฐานของความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต ความสมัครใจ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก เช่น การปรับเปลี่ยน วิถีการเพาะปลูก ทั้งชนิดของพืช วิธีการเพาะปลูก จากการทำการเกษตรแบบเดิม มาเป็นวิถีใหม่ ไม่ใช่สารเคมี ไม่เผา ไม่ขยายพื้นที่ จำเป็นต้องใช้วิธีทำให้คนเข้าใจ ตระหนักรู้ถึงเป้าหมายและความจำเป็น ไม่ใช่วิธีการสั่งการให้ทำตาม แต่ต้องค่อยเป็นค่อยไป เพราะพื้นฐานของการก่อตั้งสถาบันพัฒนาการเกษตรที่สูงๆ บ้านป่าคา เกิดจากความขัดแย้งของชาวบ้านและภาครัฐ ซึ่งมีเรื่องของ การกระทำผิดกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น การปรับทัศนคติ หรือสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับชาวบ้าน ซึ่งจำเป็นต้องเริ่มจากการบังคับตามกฎหมาย และค่อยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจนปล่อยให้ชาวบ้านได้มีอิสระทางความคิดและการกระทำมากยิ่งขึ้น จนถึงการพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต

(2) การใช้วิธีการริเริ่มให้มีการเปลี่ยนแปลง ด้วยการทำในรูปแบบของการทดลองก่อน เช่น การปรับเปลี่ยน วิธีการเพาะปลูก ทั้งชนิดของพืช วิธีการเพาะปลูก จากการทำการเกษตรแบบเดิม มาเป็นการเกษตรวิธีใหม่ ต้องเน้นการชี้แจงทำความเข้าใจ และต้องไม่กระทบต่อวัฒนธรรม วิถีชีวิต นิสัยใจคอ ความต้องการของแต่ละคนในแต่ละพื้นที่ด้วย ซึ่งในส่วนนี้ทางสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคาได้มีการจัดทำแปลงเรียนรู้ หรือแปลงสาธิต ให้ชาวบ้านได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ แต่ชาวบ้านไม่สะดวกต่อการเดินทาง ดังนั้น กลุ่มชาวบ้านจึงเสนอแนะให้สถานีฯ และหน่วยงานสนับสนุนฯ ได้จัดทำแปลงสาธิต ให้กับชาวบ้าน และเกษตรกรในทุกหมู่บ้าน เพื่อความสะดวกให้กับชาวบ้านและเกษตรกร

(3) การการสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชน ด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิตที่จะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองในเรื่องอาหาร และประกอบอาชีพก่อน ต่อจากนั้นจึงมุ่งสร้างรายได้ การยกระดับรายได้ของชุมชน โดยพัฒนาสิ่งจำเป็นอื่น ๆ เช่น เส้นทางคมนาคม ฯลฯ เป็นการเตรียมชุมชนให้พร้อมต่อการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้แบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเป็นความต้องการด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ แหล่งน้ำ ไฟฟ้า สัญญาณอินเทอร์เน็ต หากมีสิ่งเหล่านี้จะทำให้ชาวบ้านสามารถรับรู้ข่าวสารข้อมูลภายนอกได้ แต่หมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติซึ่งอาจเกี่ยวเนื่องกับกฎหมายหลายฉบับ จึงต้องมีการผลักดันในเชิงนโยบาย ให้สามารถปรับปรุงข้อกฎหมายให้สามารถดำเนินการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในพื้นที่ได้ ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลา

(4) การสร้างเสริมสิ่งที่ชาวบ้าน เกษตรกร ชุมชน ขนาดแกลนและมีความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถนำไปปรับใช้ในการขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ซึ่งจากข้อมูลที่ได้รับนี้

ทั้งหน่วยงานหลัก และหน่วยงานร่วมขับเคลื่อนโครงการฯ เห็นถึงความสำคัญที่ต้องนำไปปรับใช้ในส่วนของการเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อรับทราบถึงปัญหาและความต้องการของชาวบ้านและเกษตรกรให้มากยิ่งขึ้น เพื่อนำไปใช้ประกอบการจัดทำกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ประกอบกับผู้นำชุมชน คือผู้ใหญ่บ้านทั้งสามหมู่บ้านในพื้นที่โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา มีความเข้มแข็ง เป็นที่พึ่งให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ถือว่าเป็นจุดแข็งของทั้งสามหมู่บ้าน ทำให้การขับเคลื่อนสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา สามารถขับเคลื่อนไปได้พอสมควร เพราะความร่วมมือของผู้นำที่เข้มแข็ง ดังนั้น การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาทางด้านจิตใจ การสร้างหรือพัฒนาจิตสำนึกทางสังคมหรือจิตสาธารณะ เพื่อนำไปสู่เปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรมของชาวบ้านและเกษตรกรให้ตระหนักถึงส่วนรวมมากขึ้น ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างชาวบ้าน เพื่อสร้างความคุ้นเคย และให้เกิดการร่วมมือกันในชุมชน และต้องมีกิจกรรมส่งเสริมผ่านกิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีของหมู่บ้าน เพื่อเป็นตัวเชื่อมในการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับประชาชน รวมถึงสร้างความตระหนักถึงส่วนรวมจนเกิดเป็นจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย มีประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้ศึกษาขอนำมาอภิปรายดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ศึกษารูปแบบและลักษณะความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงานโดยใช้แนวคิดการสร้างความร่วมมือ และการเปิดโอกาสให้เกษตรกรในพื้นที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา พบว่า การขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง

๗ บ้านป่าคา มีส่วนราชการ/หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินงานในปัจจุบัน 37 หน่วยงาน โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสนับสนุนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าคา เป็นผู้รับผิดชอบหลัก มีผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร เป็นประธาน รองผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร ส่วนราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นคณะกรรมการ และมีหัวหน้าสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา เป็นคณะกรรมการและเลขานุการ การดำเนินงานมี รูปแบบ ลักษณะการทำงานร่วมกันใน 2 ระดับ คือ ระดับการประสานงาน (Co-ordination) มีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงาน และประชาชนในพื้นที่ โดยมีลักษณะการทำงาน คือ 1) การประสานงานเพื่อกำหนดกรอบงานและภารกิจ มีหัวหน้าสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานทั้งส่วนราชการ/หน่วยงาน ภายใต้คณะกรรมการ และหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นต้น มีคณะทำงานของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ซึ่งอยู่ภายใต้คณะกรรมการขับเคลื่อนฯเป็นผู้ปฏิบัติการ ส่วนราชการ/หน่วยงานที่เข้าร่วมขับเคลื่อน มีการแบ่งกรอบงานและภารกิจไว้อย่างชัดเจน การทำกิจกรรมต่าง ๆ จะเข้าไปสนับสนุนตามภารกิจของกระทรวง กรม ต้นสังกัดของส่วนราชการ/หน่วยงาน 2) ประสานเพื่อรับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับจังหวัดและอำเภอ โดยใช้งบประมาณจาก 2 แหล่งหลัก ๆ คือ 1) งบประมาณของกระทรวง กรม ที่ส่วนราชการ/หน่วยงานสังกัด และ 2) งบประมาณของจังหวัด โดยแต่ละหน่วยงานจะใช้ทรัพยากร เช่น บุคลากร เครื่องมือ ของส่วนราชการหน่วยงานเข้าไปทำภารกิจโดย มีการจัดใช้พื้นที่บางส่วนของสถานที่ปฏิบัติงาน ในระดับการประสานความร่วมมือ (Co-operation) เป็นการขับเคลื่อนโครงการ โดยมีลักษณะการทำงานในหลายรูปแบบ ตั้งแต่ ความร่วมมือผ่านการประชุมจัดทำโครงการและ

วางแผนร่วมกัน มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยมีสำนักงานจังหวัดกำแพงเพชร เป็นแกนหลัก เพื่อระดมความคิดเห็นจาก จากส่วนราชการ หน่วยงาน และผู้แทน ชาวบ้าน และเสนอแผนงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับการกิจของหน่วยงานและ วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ใช้ งบประมาณของกระทรวง กรม ของส่วนราชการ/หน่วยงานเอง และงบประมาณ จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นโครงการ กิจกรรมที่มีการระดมความเห็นร่วมกัน มีการ แบ่งปันงบประมาณ บุคลากร และ อุปกรณ์ เช่น โครงการจัดตั้งสถานีหรือแปลง สาธิต แปลงเรียนรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่

ผลการศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมือง แบบร่วมมือกันหลายภาคส่วน (Collaborative Governance) ดังที่ Ansell and Gash (2008 อ้างถึงใน อโศก พลบูรณ์, มปป.) ที่ได้กล่าวไว้ว่า เป็นรูปแบบของ การบริหารภาครัฐที่ไม่ได้ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็น การทำงานร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม เพื่อแก้ไขปัญหา สาธารณะและสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนและชุมชน ซึ่งแนวคิดดังกล่าว สามารถสะท้อนผ่านกระบวนการรูปแบบการสร้างความร่วมมือ 3 ลักษณะ ของ วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2555) คือ มีลักษณะ 1) มีการประสานงานกัน 2) มีการ ประสานความร่วมมือ และ 3) มีการเข้ามามีส่วนร่วมกันทำงาน คือมีคณะกรรมการเป็น กลไกหลักในการขับเคลื่อนโครงการฯ โดยมีการแบ่งภารกิจของแต่ละหน่วยงานตาม วัตถุประสงค์หลักของการก่อตั้งสถานีฯ

สำหรับการเปิดโอกาสให้เกษตรกรในพื้นที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา จะเห็นว่า สถานีพัฒนาการเกษตร ที่สูงฯ บ้านป่าคา กับส่วนราชการ/หน่วยงาน มีการเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน การดำเนินงาน โดยหน่วยงานภาครัฐ ได้เชิญผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน เข้า

ไปเป็นคณะทำงานของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา แต่ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านจะเป็นลักษณะตัวแทน และการดำเนินกิจกรรม หรือคิดกิจกรรมโครงการเพื่อเข้าไปดำเนินงานจะจำกัดอยู่ที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ตัดสินใจ เมื่อพิจารณาตามระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนประชาชน (Public Participation Spectrum) ทั้ง 5 ระดับ ของ International Association for Public Participation (มปป. อ้างถึงใน อรทัย ก๊กผล, 2552) จะเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชาวบ้านอยู่ในระดับ 1 และระดับ 2 ขึ้น ได้แก่ 1) ขั้นการให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เป็นการมีส่วนร่วมในระดับต่ำสุด บทบาทของประชาชนน้อยมาก รับรู้เพียงแต่ว่าเกิดอะไรที่ไหนด ซึ่งการให้ข้อมูลข่าวสารเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แต่ต้องมาใช้ในการให้ความรู้ในลักษณะประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ได้รับทราบข้อเท็จจริง โดยมีผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน เข้าไปเป็นเป็นลักษณะตัวแทนเท่านั้น ไม่มีโอกาสได้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง และในระดับ 2 คือ ขั้นการรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพื่อนำข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหา ทางเลือกและแนวทางแก้ไข ซึ่งในระดับนี้ประชาชนจะมีฐานะเป็นผู้ให้ข้อมูล การตัดสินใจเป็นบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านนำความต้องการของเกษตรกร หรือปัญหาของชาวบ้านไปสะท้อนให้หน่วยงานและเจ้าหน้าที่รัฐได้รับทราบ แต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ ส่วนการเข้าไปมีส่วนร่วมใน ขั้นที่ 3 คือ การเข้ามามีบทบาท (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำงานตลอดกระบวนการตัดสินใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลระหว่างภาครัฐและประชาชนอย่างจริงจังและมีเป้าหมายชัดเจน ข้อมูลความคิดของประชาชนจะสะท้อนออกมาในทางเลือกต่างๆ แต่อำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้ายยังคงเป็นหน่วยงานภาครัฐ ขั้นที่ 4 คือ การสร้างความร่วมมือ (Collaborate) เป็นการให้บทบาทของประชาชนในระดับสูง

โดยภาครัฐและประชาชนจะทำงานร่วมกันในกระบวนการตัดสินใจ และผลการตัดสินใจที่ออกมาเป็นผลการตัดสินใจร่วมกัน เชื่อว่าจะนำไปสู่การเสริมสร้างความร่วมมือ เนื่องจากประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย ไม่ใช่เพียงให้ความคิดเห็น ทั้งผู้นำชุมชน แกนนำชาวบ้าน และเกษตรกร หรือชาวบ้านทั่วไป ไม่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมเลย รวมถึงขั้นสูงสุด คือ การเสริมพลังอำนาจ (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับที่สูงที่สุด เพราะประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเอง โดยภาครัฐมีหน้าที่ปฏิบัติตามสิ่งที่ประชาชนตัดสินใจด้วย ดังนั้นสถานี่พัฒนาการเกษตรที่สูงๆ บ้านป่าคา กับส่วนราชการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อให้กิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่มีการดำเนินการตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาให้คนในพื้นที่ได้ตามเป้าหมาย

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรในพื้นที่โครงการสถานีป่าคา ให้และไม่ให้ความร่วมมือในการยอมรับการปลูกพืชเศรษฐกิจที่โครงการสถานีป่าคา ได้นำเข้าไปส่งเสริมให้เพาะปลูกแทนพืชเชิงเดี่ยว พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเหมือนเดิม เนื่องจากการเข้าไปสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ เป็นลักษณะที่เป็นผู้ให้ และชาวบ้านเป็นผู้รับ ซึ่งเมื่อชาวบ้านนำไปปฏิบัติแล้วไม่ได้ผล ก็ทำให้หันกลับไปปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น ซึ่งปัจจัยทำให้เกิดเหตุการณ์นี้เมื่อพิจารณาตามปัจจัยแห่งความสำเร็จกระบวนการมีส่วนร่วมของ W. Reeder (1973 อ้างถึงใน วิมานทอง ชีพสุกใส, 2565) จะพบว่า ปัจจัยทั้ง 3 คือ 1) ปัจจัยดึงดูด 2) ปัจจัยผลักดัน และ 3) ปัจจัยสนับสนุน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐปฏิบัติตามปัจจัยดังกล่าวได้น้อย ทำให้การส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจแทนพืชเชิงเดี่ยวให้แก่ชาวบ้านไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งมีชาวบ้านส่วนน้อยที่มีความสนใจจริง ๆ ถึงจะอดทนทำตาม เพราะพืชที่หน่วยงานภาครัฐเข้าไปสนับสนุนต้องใช้

เวลา ซึ่งชาวบ้านต้องการความรวดเร็วของผลผลิต ความต้องการอาจจะไม่สอดคล้องกัน จึงทำให้ชาวบ้านต้องปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อความรวดเร็ว และได้รายได้เร็ว ซึ่งปัญหาดังกล่าวก็มาจากการมีส่วนร่วมของภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ที่ยังน้อยอยู่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ พีรดนัย วิชารักษ์ (2555) เรื่อง ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาและอนุรักษ์เขตพื้นที่ต้นน้ำตามโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน ที่มีปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญ คือ ความเข้มแข็งของชุมชน ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน ชุมชน ซึ่งในการขับเคลื่อนโครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา ยังมีปัจจัยของการมีส่วนร่วมกับประชาชนน้อย เป็นลักษณะตัวแทนคือผู้ใหญ่บ้าน มากกว่าที่จะสร้างการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านควบคู่กันไป

วัตถุประสงค์ข้อ 3 ศึกษาแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงานที่เข้ามาร่วมดำเนินงานโครงการสถานีวิจัย ป่าคา กับเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามแนวคิดการสร้างความร่วมมือ โดยใช้กระบวนการความร่วมมือ 4 ขั้นตอนของ Peter Smith Ring and Andrew H. Van De Ven (2553 อ้างถึงใน วิสัยลักษณ์ สุใสวานันท์, 2558) มาพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การมีส่วนร่วมระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงานกับประชาชนในพื้นที่ยังอยู่ที่กระบวนการที่ 1 คือ การสร้างความเข้าใจของหน่วยงานภาครัฐให้กับประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในขั้นที่ 2 การตกลงยอมรับ ยังมีน้อย เป็นการบังคับเชิงกฎหมายมากกว่าที่จะเป็นการสร้างข้อตกลงระหว่างชุมชนเอง จึงทำให้ไม่เกิดขั้นตอนที่ 3 และขั้นตอนที่ 4 เกิดขึ้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ทั้งหน่วยงานรัฐและชาวบ้าน เห็นตรงกันว่าการดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวมีน้อย ทำให้ไม่เกิดผลสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งทั้งหน่วยงานรัฐ และชาวบ้านก็เห็นด้วยกับการใช้แนวทางในการสร้างความร่วมมือระหว่างส่วนราชการ/หน่วยงานตามกระบวนการความร่วมมือทั้ง 4 ขั้นตอน และนำเอาเรื่องของการส่งเสริมสิ่งที่ขาด

แคลนให้กับชาวบ้าน รวมถึงทัศนคติที่ดีและควมมีจิตสาธารณะ เพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงบ้านป่าคาฯ สู่ความยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การดำเนินโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าคา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร” ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรมีการทบทวนระเบียบ/กฎหมาย ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2) ยกระดับกลไกคณะกรรมการและคณะทำงาน โดยพัฒนาไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐให้มีความเข้มแข็งและคล่องตัวยิ่งขึ้น โดยเน้นการบูรณาการแผนงานและงบประมาณตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการในพื้นที่

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างแท้จริง โดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานจากการให้ผู้แทนเข้าร่วมเพียงอย่างเดียว ไปสู่การเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมในทุกขั้นตอนของโครงการฯ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับในวงกว้าง

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งต่อไป ในเชิงคุณภาพ เชิงคุณภาพ ในเรื่องของช่องทางในการตลาดเพื่อส่งเสริมการตลาดให้กับประชาชน และศึกษาความเหมาะสมของ

พื้นที่ในการเพาะปลูกพืชที่เหมาะสม ในเชิงปริมาณ ควรศึกษาความต้องการของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่ต่อโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านป่าคา และข้อเสนอแนะของประชาชนในพื้นที่โครงการ

เอกสารอ้างอิง

- พีรตนย์ วิชารักษ์. (2555). ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาและอนุรักษ์เขตพื้นที่ต้นน้ำตามโครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์. (2555). การศึกษาและรวบรวมตัวอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ เอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิมานทอง ชีพสุกใส. (2565). บทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควันในพื้นที่อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิลัยลักษณ์ สุใสวรินานนท์. (2558). แนวทางการพัฒนาความร่วมมือการได้รับใบอนุญาตระหว่าง กสทช. และผังเมืองกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถานี่พัฒนาการเกษตรที่สูงในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ บ้าน

ป่าคา. (2562). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.

2562. นครสวรรค์: สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 (นครสวรรค์).

สำนักงาน กปร. (มปป.). ประวัติความเป็นมาของโครงการ. ค้นเมื่อ 25 ธันวาคม

2566, จาก <https://www.rdpb.go.th/th/Projects/>

อโศก พลบำรุง. (มปป.) แนวคิดการประสานความร่วมมืออย่างมีธรรมาภิบาล. ค้น

เมื่อ 25 ธันวาคม 2566, จาก [https://pmua.or.th/wp-](https://pmua.or.th/wp-content/uploads/2023/10/5.-แนวคิดความร่วมมือภาคี)

[content/uploads/2023/10/5.-แนวคิดความร่วมมือภาคี](https://pmua.or.th/wp-content/uploads/2023/10/5.-แนวคิดความร่วมมือภาคี)

เสริมพลัง.pdf

อรรถัย กักพล. (2552). คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหาร

ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: รัฐสภาทวงศ์การพิมพ์.